

Bijsluiter: informatie voor de gebruiker**Fragmin 2.500 IE/ml**

Iedere flacon met oplossing voor injectie bevat 4 ml met 2.500 IE (anti-Xa)/ml dalteparinenatrium.

Dalteparinenatrium

Lees goed de hele bijsluiter voordat u dit medicijn gaat gebruiken want er staat belangrijke informatie in voor u.

- Bewaar deze bijsluiter. Misschien heeft u hem later weer nodig.
- Heeft u nog vragen? Neem dan contact op met uw arts of apotheker.
- Geef dit medicijn niet door aan anderen, want het is alleen aan u voorgeschreven. Het kan schadelijk zijn voor anderen, ook al hebben zij dezelfde klachten als u.
- Krijgt u last van een van de bijwerkingen die in rubriek 4 staan? Of krijgt u een bijwerking die niet in deze bijsluiter staat? Neem dan contact op met uw arts of apotheker.

Inhoud van deze bijsluiter:

1. Wat is Fragmin en waarvoor wordt dit medicijn gebruikt?
2. Wanneer mag u dit medicijn niet gebruiken of moet u er extra voorzichtig mee zijn?
3. Hoe gebruikt u dit medicijn?
4. Mogelijke bijwerkingen
5. Hoe bewaart u dit medicijn?
6. Inhoud van de verpakking en overige informatie

1. Wat is Fragmin en waarvoor wordt dit medicijn gebruikt?

Fragmin behoort tot de groep van laagmoleculair gewicht heparines. Deze groep stoffen verlaagt, wanneer er een verhoogd risico is op het ontstaan van bloedstolsels, de neiging van het bloed om te stollen.

Fragmin is bij volwassenen van 18 jaar en ouder geïndiceerd voor:

- Fragmin kan worden gebruikt om te voorkomen dat bloed, dat met behulp van een kunstnier wordt gezuiverd (hemodialyse) of wordt gefiltreerd (hemofiltratie), in het apparaat stolt.
- Fragmin kan worden gebruikt om na een operatie het risico op bloedstolsels in de bloedvaten te verminderen.
- Fragmin kan worden gebruikt om bij patiënten die het bed moeten houden ten gevolge van een acute ziekte, waaronder onvoldoende functioneren van het hart, acute stoornis in de ademhaling, ernstige infectie of acute reumatische aandoeningen, de kans op bloedstolsels in de bloedvaten te verminderen.
- Fragmin kan worden gebruikt voor de behandeling van patiënten bij wie een stolsel in de aderen, waaronder de longslagader, is ontstaan.
- Fragmin kan worden gebruikt wanneer u kort geleden plotseling last kreeg van nieuwe of verergerde pijn op de borst (instabiele angina pectoris).
- Fragmin kan worden gebruikt voor de behandeling van kankerpatiënten met vaste tumoren bij wie een stolsel tot afsluiting van een bloedvat heeft geleid. Tevens kunnen kankerpatiënten met vaste tumoren langdurig met Fragmin worden behandeld om te voorkomen dat deze bloedvatafsluiting terugkeert.

Fragmin is bij kinderen geïndiceerd voor:

- Behandeling van bloedstolsels in de bloedvaten (veneuze trombo-embolie of VTE) bij kinderen en jongeren van 1 maand en ouder.

2. Wanneer mag u dit medicijn niet gebruiken of moet u er extra voorzichtig mee zijn?

Wanneer mag u dit middel niet gebruiken?

- U bent allergisch voor een van de stoffen in dit medicijn. Deze stoffen kunt u vinden in rubriek 6 van deze bijsluiter.
- U bent overgevoelig voor andere heparines. Dit kan zich bijvoorbeeld uiten in een tekort aan bloedplaatjes veroorzaakt door heparinegebruik.
- U heeft bloedingen in de maag of darmen ten gevolge van maagzweren, gezwellen, een scheurtje in het middenrif of diverticulose (uitstulpingen in de darmen).
- U heeft een hersenbloeding gehad.
- U heeft een verhoogde bloeddruk.
- U heeft netvliesbeschadigingen als gevolg van een te hoge bloeddruk of diabetes.
- U heeft bloedingen als gevolg van ernstige stollingsstoornissen of een tekort aan bloedplaatjes.
- U lijdt aan een acute of subacute bacteriële ontsteking van het hart.
- U heeft letsels of u bent geopereerd aan de hersenen, het ruggenmerg, de oren of de ogen.

Fragmin mag niet in hoge doseringen worden gegeven wanneer u wordt verdoofd door middel van een injectie in de rug of door middel van een andere plaatselijke verdoving.

Wanneer moet u extra voorzichtig zijn met dit medicijn?

Neem contact op met uw arts of apotheker voordat u dit medicijn gebruikt.

- Wanneer u een ruggenprik krijgt terwijl u behandeld wordt met een heparine zoals Fragmin, loopt u kans een bloeduitstorting te ontwikkelen op de plaats van de prik. In sommige gevallen kan dit een verlamming tot gevolg hebben. Wanneer u een dergelijke bloeduitstorting ontwikkeld heeft, zal uw arts u nauwlettend in de gaten houden. Als u verschijnselen of symptomen zoals rugpijn, een dof gevoel of zwakte in de onderste ledematen en problemen met uw darm- of blaasfunctie heeft moet u onmiddellijk contact opnemen met uw arts.
- Fragmin moet met de nodige voorzichtigheid gebruikt worden wanneer u lever- of nierfunctiestoornissen heeft. Dit geldt tevens als u lijdt aan hoge bloeddruk die niet goed onder controle te krijgen is of als u lijdt aan aandoeningen waarbij bloedingen op kunnen treden.
- Fragmin mag niet in een spier worden ingespoten. Vanwege het risico op bloeduitstorting moet toediening van andere geneesmiddelen in een spier vermeden worden bij hogere doseringen van Fragmin.
- Uw arts zal, indien hij of zij dit nodig vindt, voor de behandeling uw bloedplaatjes tellen en dit van tijd tot tijd controleren.
- Fragmin in hoge doseringen die nodig zijn voor de behandeling van een trombosebeen of voor een stolsel in het hart of een longslagader, moet met de nodige voorzichtigheid gebruikt worden wanneer u onlangs een operatie heeft ondergaan of een aandoening heeft die het risico op bloeding verhoogt.
- Wanneer u langdurig wordt behandeld voor aandoeningen aan de bloedvaten van uw hart en u heeft een verminderde nierfunctie, kan het nodig zijn om de dosis van Fragmin te verlagen.
- Wanneer patiënten met nieuwe of verergerde pijn op de borst een hartinfarct krijgen, kan het nodig zijn om geneesmiddelen toe te dienen die stolsels kunnen oplossen (trombolytica). De behandeling met Fragmin hoeft dan niet gestopt te worden. Wel moet men rekening houden met een toegenomen bloedingsneiging.
- Wanneer u een ernstig gestoorde nierfunctie heeft, een kind bent, ondergewicht of ernstig overgewicht heeft, zwanger bent of een verhoogde kans op bloedingen of het krijgen van bloedstolsels hebt, kan het nodig zijn dat uw arts uw bloed controleert.
- Door behandeling met dit middel loopt u een risico op te veel kalium in uw bloed, met name als u diabetes mellitus, chronisch nierfalen of een te lage zuurgraad van uw bloed (metabole acidose) heeft, of als u kaliumsparende medicijnen (bepaalde plaspillen) inneemt. Uw arts kan daarom beslissen om voor en tijdens de behandeling met dit middel de kaliumspiegel in uw bloed te controleren.
- Wanneer u een hartklepprothese heeft, moet u dit aan uw arts vertellen.

- Wanneer u al wat ouder bent (met name 80 jaar of ouder) heeft u een verhoogd risico op problemen bij bloedingen. Uw arts zal u waarschijnlijk nauwlettend controleren.

Kinderen en jongeren tot 18 jaar

Fragmin wordt niet gebruikt voor pasgeborenen jonger dan 1 maand.

Gebruikt u nog andere medicijnen?

Gebruikt u naast Fragmin nog andere medicijnen, heeft u dat kort geleden gedaan of gaat u dit misschien binnenkort doen? Vertel dat dan uw arts of apotheker.

Een wisselwerking met de volgende medicijnen kan niet worden uitgesloten:

Een trombolytische behandeling (tegen bloedstolling) of sommige geneesmiddelen met een effect op het bloed en de bloedstolling kunnen het risico op bloeding verhogen in combinatie met Fragmin:

- aspirine (acetylsalicylzuur),
- middelen die de bloedplaatjesstolling verminderen en het risico op bloedstolsels verkleinen (bloedplaatjesremmers),
- middelen die bloedstolsels kunnen oplossen (trombolytica),
- middelen die worden gebruikt om ontstekingen te behandelen (niet-steroïde ontstekingsremmers (NSAID's)),
- middelen die de bloedplaatjesstolling remmen, gebruikt voor de behandeling van hartaandoeningen, bijvoorbeeld GP IIb/IIIa-receptorantagonisten,
- middelen die de werking van vitamine K (vitamine K-antagonisten) en andere soorten anticoagulantia tegengaan,
- middelen die in bepaalde kunstmatige tranen worden gebruikt (dextranen),
- middelen die de vorming van zweren bevorderen, zoals corticosteroiden.

Bepaalde ontstekingsremmende middelen die een pijnstillend effect hebben (NSAID's), zoals fenylbutazon, indomethacine en acetylsalicylzuur (aspirine), kunnen, als deze in hoge doseringen gebruikt worden, de werking van Fragmin versterken. Patiënten met nierfalen moeten extra voorzichtig zijn als Fragmin met een hoge dosis van (één of meer van) deze middelen gebruikt wordt.

Bij patiënten met plotseling optredende pijn op de borst (instabiele angina of non-Q-wave infarct) die worden behandeld met Fragmin, wordt de behandeling vaak gecombineerd met een lage dosis acetylsalicylzuur (aspirine).

De volgende middelen kunnen de werking van Fragmin versterken:

- sulfinpyrazon (geneesmiddel gebruikt bij jicht),
- probenecide (geneesmiddel gebruikt bij jicht),
- etacrynezuur (een plaspil),
- middelen die als chemotherapie worden gegeven,
- hoge doses penicilline (een bepaald antibioticum).

De volgende middelen kunnen de werking van Fragmin verminderen:

- nitroglycerine (een middel om uw bloedvaten te verwijden) als dit via uw bloedvaten aan u wordt toegediend,
- bepaalde middelen tegen allergie (antihistaminica),
- digoxine,
- tetracyclines (bepaalde antibiotica),
- vitamine C,
- andexanet alfa (een geneesmiddel dat wordt gebruikt om de effecten van bepaalde bloedverdunners, zoals apixaban of rivaroxaban, om te keren).

Ook kan het roken van tabak de werking van Fragmin verminderen.

Het is mogelijk dat Fragmin een wisselwerking heeft met het volgende medicijn:

- quinine (middel tegen malaria).

Zwangerschap, borstvoeding en vruchtbaarheid

Bent u zwanger, denkt u zwanger te zijn, wilt u zwanger worden of geeft u borstvoeding? Neem dan contact op met uw arts of apotheker voordat u dit medicijn gebruikt.

Onderzoek in de laatste 6 maanden van de zwangerschap heeft aangetoond dat dalteparine de placenta niet passeert en dat er geen verhoogde bloedingsneiging bij de pasgeborenen is. Er zijn tot dusver geen aanwijzingen voor schadelijkheid bij dierproeven.

Als het noodzakelijk is kan Fragmin tijdens de zwangerschap worden gebruikt.

Verdoving door middel van een injectie in de rug (epidurale anesthesie) is tijdens een bevalling niet toegestaan bij vrouwen die worden behandeld met hoge doses stoffen die de bloedstolling vertragen, zoals Fragmin.

De veiligheid van Fragmin bij zwangere vrouwen met een kunstmatige hartklep is niet aangetoond.

Fragmin komt in kleine hoeveelheden in de moedermelk terecht. Fragmin mag tijdens de periode van het geven van borstvoeding alleen worden gebruikt als de voordelen voor de moeder opwegen tegen het mogelijke risico voor de zuigeling.

Er zijn geen nadelige effecten van dalteparine op de vruchtbaarheid bekend.

Fragmin bevat natrium

Fragmin 2.500 IE (anti-Xa)/ml (4 ml flacon) bevat 24,2 mg natrium (een belangrijk bestanddeel van keukenzout/tafelzout) per flacon. Dit komt overeen met 1,21% van de aanbevolen maximale dagelijkse hoeveelheid natrium in de voeding voor een volwassene.

Rijvaardigheid en het gebruik van machines

Er zijn geen gegevens bekend over het effect van Fragmin op de rijvaardigheid en het vermogen machines te bedienen. Een effect is echter niet waarschijnlijk.

3. Hoe gebruikt u dit medicijn?

Gebruik dit medicijn altijd precies zoals uw arts of apotheker u dat heeft verteld. Twijfelt u over het juiste gebruik? Neem dan contact op met uw arts of apotheker.

Dosering en wijze van gebruik

Ter voorkoming van stolling tijdens behandeling met een kunstnier:

Bij de behandeling van bloedstolsels wordt Fragmin onder de huid gegeven (subcutaan).

Bij patiënten zonder verhoogd bloedingrisico:

Om te voorkomen dat het bloed in een kunstnier of in een apparaat voor hemofiltratie stolt, wordt een injectie van 30-40 eenheden per kilogram lichaamsgewicht gegeven, gevolgd door een infuus van 10-15 eenheden per kilogram lichaamsgewicht per uur.

Als u hemodialyse of hemofiltratie ondergaat (behandelingen die worden gebruikt om uw bloed schoon te maken), wordt Fragmin in uw ader of in de tube van de dialysemachine toegediend. Uw arts kan de dosis van sessie tot sessie aanpassen.

Bij patiënten met verhoogd bloedingrisico:

Bij deze patiënten wordt een injectie van vijf tot tien eenheden per kilogram lichaamsgewicht gegeven, gevolgd door een infuus van vier tot vijf eenheden per kilogram lichaamsgewicht per uur.

Ter voorkoming van stolsels na een operatie:

Bij algemene chirurgische operaties:

Een tot twee uur voor de operatie worden 2.500 eenheden onderhuids toegediend, vervolgens iedere dag 2.500 eenheden onderhuids, totdat u weer uit bed mag, normaal gedurende vijf tot zeven dagen, soms gedurende langere tijd.

Patiënten met gezwellen of andere stollingsverhogende risicofactoren kunnen het volgende schema gebruiken:

Bij operaties met verhoogd stollingsrisico:

De avond voorafgaande aan de operatie worden 5.000 eenheden onderhuids toegediend, vervolgens iedere avond 5.000 eenheden onderhuids, totdat u weer uit bed mag, normaal gedurende vijf tot zeven dagen, soms gedurende langere tijd.

Ook het volgende toedieningsschema is mogelijk: een tot twee uur voor de operatie 2.500 eenheden onderhuids en 12 uur na de operatie 2.500 eenheden onderhuids. Vervolgens iedere morgen 5.000 eenheden onderhuids.

Bij heupoperaties:

Uw dokter kan ertoe besluiten om u na de operatie gedurende vijf weken (of langer) met Fragmin te behandelen.

Fragmin kan volgens één van in onderstaande tabel weergegeven toedieningsschema's worden toegediend.

Tijdstip van eerste dosis dalteparine	Dosis dalteparine die onderhuids wordt gegeven			
	10 tot 14 uur voor de operatie	1-2 uur voor de operatie	4-8 uur na de operatie ¹	Periode na de operatie
Start voor de operatie – De avond voor de operatie ²	5.000 IE	...	5.000 IE	Iedere dag 5.000 IE
Start voor de operatie – Op de dag van de operatie	...	2.500 IE	2.500 IE ³	Iedere dag 5.000 IE
Start na de operatie	...	...	2.500 IE ³	Iedere dag 5.000 IE

¹ Of later, als uw arts daartoe besluit.

² Er moet ongeveer 24 uur zitten tussen de toedieningen.

³ Er moet minimaal 6 uur zitten tussen deze dosis en de dosis die wordt gegeven op de eerste dag van de periode na de operatie.

Uw arts zal bij de keuze van het toedieningsschema een afweging maken tussen het risico van vorming van bloedstolsels en het risico van het optreden van bloedingen. Het starten met Fragmin voor de operatie kan het risico van vorming van bloedstolsels verlagen ten opzichte van het starten na de operatie. Maar het kan ook het risico van bloedingen doen toenemen.

Ter voorkoming van stolsels in de aderen van patiënten die door een plotselinge aandoening het bed moeten houden (immobiel zijn):

Onderhuids 5000 eenheden toedienen. Eenmaal per dag gedurende 12 tot 14 dagen of langer tot de patiënt weer uit bed mag of kan (mobiel is).

Ter behandeling van stolsels in de aderen, waaronder de longslagader:

Bij toediening eenmaal daags:

Onderhuids 200 eenheden per kg lichaamsgewicht eenmaal daags, maximaal 18.000 eenheden per keer.

Bij toediening twee maal daags:

Onderhuids 100 eenheden per kg lichaamsgewicht tweemaal daags bij patiënten met een verhoogd bloedingrisico. Wanneer u een toegenomen risico heeft op bloedingen of bloedstolselvorming, kan uw arts, als hij of zij dat nodig vindt, uw behandeling nauwlettend volgen (zie rubriek 2).

Gelijktijdig gebruik van andere antistollingsmiddelen is mogelijk. De behandeling wordt voortgezet totdat stollingsfactoren in het bloed de gewenste waarde hebben bereikt; dit is meestal binnen vijf dagen.

Ter behandeling van nieuwe of plotseling verergerde pijn op de borst:

Toediening: onderhuids, tweemaal daags, 120 eenheden per kg lichaamsgewicht. Maximaal 10.000 eenheden per 12 uur. Naast toediening van Fragmin moet u ook acetylsalicylzuur (160 mg op de eerste dag, gevolgd door 80 mg/dag) innemen, behalve als u om bepaalde redenen geen acetylsalicylzuur mag gebruiken.

De behandeling wordt minimaal zes dagen voortgezet. Wanneer de arts dit nodig acht, kan de behandeling ook langer worden voortgezet met de volgende vaste dosering:

vrouwen lichter dan 80 kg en mannen lichter dan 70 kg:

tweemaal daags onderhuids 5.000 eenheden;

vrouwen zwaarder dan 80 kg en mannen zwaarder dan 70 kg:

tweemaal daags onderhuids 7.500 eenheden.

Bij kankerpatiënten met vaste tumoren: ter behandeling en ter voorkoming van stolsels die een afsluiting van een bloedvat veroorzaken:

Maand 1

Gedurende de eerste 30 dagen van de behandeling eenmaal daags onderhuids 200 IE per kg lichaamsgewicht, maximaal 18.000 IE per dag.

Maanden 2 – 6

Fragmin wordt eenmaal daags onderhuids toegediend in een dosering van ongeveer 150 IE per kg lichaamsgewicht volgens de onderstaande tabel:

lichaamsgewicht (kg)	Dalteparine dosis (IE)
≤56	7.500
57 tot 68	10.000
69 tot 82	12.500
83 tot 98	15.000
≥99	18.000

Het gebruik van Fragmin bij deze indicatie is slechts gedurende 6 maanden onderzocht.

Na 6 maanden zal de dosering worden gebaseerd op het medisch oordeel van de behandelend arts en de actuele behandelrichtlijnen.

Aanpassing van de dosis bij een door chemotherapie veroorzaakt tekort aan bloedplaatjes

Als ten gevolge van chemotherapie het aantal bloedplaatjes is gedaald tot onder de 50.000 per mm³ wordt de toediening van Fragmin onderbroken totdat dit aantal weer een waarde boven de 50.000 per mm³ heeft bereikt.

Als het aantal bloedplaatjes een waarde heeft tussen de 50.000 en 100.000 per mm³ dan wordt afhankelijk van het lichaamsgewicht de dosering met 17 tot 33 % verlaagd ten opzichte van de gebruikelijke dosis (zie ook tabel 1).

Wanneer het aantal bloedplaatjes gelijk is aan of groter dan 100.000 per mm³ wordt de gebruikelijke dosis Fragmin weer toegediend.

Tabel 1. Dosisverlaging van Dalteparine bij bloedplaatjeste kort: 50.000-100.000/mm³

Lichaamsgewicht (kg)	Gebruikelijke dosis Dalteparine (IE)	Verlaagde dosis Dalteparine (IE)	Gemiddelde dosisverlaging (%)
≤56	7.500	5.000	33
57 tot 68	10.000	7.500	25
69 tot 82	12.500	10.000	20
83 tot 98	15.000	12.500	17
≥99	18.000	15.000	17

Afkorting: IE = Internationale Eenheid

Dosering bij een gestoorde nierfunctie

Als u een licht tot matig gestoorde nierfunctie heeft is een dosisaanpassing niet noodzakelijk. Als u een ernstig gestoorde nierfunctie heeft wordt het gebruik van Fragmin voor bepaalde toepassingen niet aanbevolen. Wanneer het gebruik van Fragmin toch noodzakelijk is, dan zal uw arts uw bloed controleren.

Gebruik bij kinderen en jongeren tot 18 jaar.

Behandeling van bloedstolsels in de bloedvaten (symptomatische veneuze trombo-embolie - VTE)

De aanbevolen doses hangen af van het lichaamsgewicht en de leeftijd van het kind en worden door uw arts berekend. Uw arts adviseert u over de individuele dosis Fragmin volgens deze criteria. Verander de dosering of het doseringsschema niet zonder advies van uw arts.

In de onderstaande tabel staat de aanbevolen startdosering voor kinderen en jongeren afhankelijk van hun leeftijd:

Kinderen van 1 maand tot 2 jaar: 150 IE/kg tweemaal daags.

Kinderen van 2 jaar tot 8 jaar: 125 IE/kg tweemaal daags.

Kinderen van 8 jaar tot 18 jaar: 100 IE/kg tweemaal daags.

Het effect van Fragmin wordt na de eerste dosis en de daaropvolgende dosisaanpassing gecontroleerd met een bloedonderzoek.

Hoe injecteert u dit middel?

Fragmin kan thuis worden toegediend door u (of een verzorger) of het kan worden toegediend door een arts of verpleegkundige. Fragmin wordt als een injectie onder de huid (subcutaan) toegediend. Het wordt meestal geïnjecteerd in een huidplooi in uw buik ("U"-vormig gebied rond de navel) of in het middelste deel van de dijen. Hoe u Fragmin moet injecteren wordt hieronder beschreven. U moet getraind zijn door uw arts voordat u deze instructies moet volgen. Twijfelt u wat u moet doen? Neem onmiddellijk contact op met uw arts. U moet de dosis Fragmin geven op de tijdstippen zoals uw arts u heeft aanbevolen.

Volg de hieronder beschreven stappen

Stap 1: Klaarmaken van de injectiespuit

Verzamel de spullen die u nodig heeft: flacon, spuit, alcoholdoekje of zeep en water. De flacon, spuit en naald hebben allemaal een bescherming. De flip-off dop op de flacon kan draaien, dit is normaal. Controleer dat alle beschermdopjes stevig vastzitten. Als ze niet goed zitten, gebruik ze dan niet. Gebruik de naald niet als deze gebogen is.

Voordat u begint met injecteren, zorg ervoor dat u weet hoeveel u moet toedienen. Uw arts moet u hebben verteld hoeveel u moet injecteren. Neem contact op met uw arts als hij of zij u dat niet verteld heeft.

Klaarmaken van de dosis: Verwijder de plastic bovenkant boven op de flacon (indien aanwezig). Verwijder de rubber stop of de aluminium ring rond de bovenkant van de flacon niet. Maak de rubber stop van de flacon schoon met een alcoholdoekje. Raak de stop niet met uw handen aan en laat de stop geen oppervlak raken nadat u de stop heeft schoongemaakt (zie figuren 1 en 2).

Figuur 1

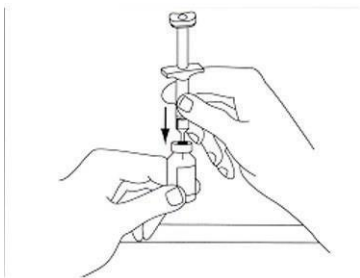

Figuur 2

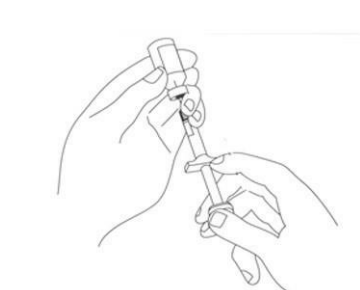
Trek de juiste dosis uit de flacon: Verwijder de spuit uit de plastic of papieren hoes. Verwijder de naalddop. Let op dat u de naald niet aanraakt. De naald moet rechtop worden gehouden en recht in de flacon stop worden geduwd, onder een hoek van 90 graden. Let erop dat u de naald niet buigt (zie figuur 3).

Figuur 3

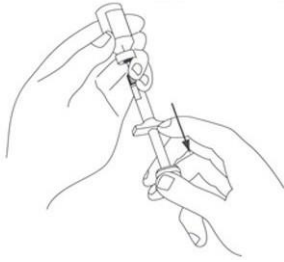
Draai de flacon om, terwijl de naald vastzit aan de spuit in de flacon. De naald en spuit wijzen omhoog (zie figuur 4).

Figuur 4

Zorg ervoor dat de punt van de naald helemaal in de vloeistof zit. Trek de zuiger van de spuit op tot de juiste dosis, waarbij u let op de markeringsstrepen die dosisniveau 's aangeven aan de zijkant van de spuit (zie figuur 5).

Figuur 5

Houd de flacon ondersteboven, met de naald in de flacon omhoog gericht. Tik tegen de spuit. Dit helpt om luchtbelletjes naar de bovenkant van de spuit te bewegen (zie figuur 6).

Figuur 6

Als de luchtbelletjes bovenin de spuit zitten, drukt u zachtjes op de zuiger om de luchtbelletjes uit de spuit te verwijderen, terug de flacon in. Trek de zuiger van de spuit langzaam terug tot de juiste dosis, vermijd luchtbelletjes.

Na het verwijderen van de luchtbelletjes moet u de hoeveelheid medicijn in de spuit controleren. Let op de markeringsstrepen die dosisniveau 's aangeven aan de zijkant van de spuit om ervoor te zorgen dat de hoeveelheid medicijn correct is.

U bent nu klaar om te injecteren. Ga verder met stap 2.

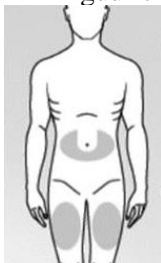
Stap 2. Het gebied voor de injectie onder de huid (subcutaan) kiezen en voorbereiden

Kies een van de hieronder aanbevolen injectieplaatsen (zie de gearceerde gebieden in figuur 7):

Een "U"-vormig gebied rond de navel.

Het middelste deel van de dijen.

Figuur 7

- Gebruik elke keer dat u een dosis toedient een andere plaats om te injecteren.
- Injecteer niet in gebieden waar de huid gevoelig, gekneusd, rood of hard is. Vermijd gebieden met littekens.
- Als u of uw kind psoriasis heeft, injecteer dan niet direct in verhoogde, dikke, rode of schilferige plekken op de huid ("huidlaesies door psoriasis").

- Was uw handen en maak ze droog.
- Reinig de injectieplaats met een alcoholdoekje. Maak daarbij een draaiende beweging. Laat de huid goed drogen. Raak dit gebied niet meer aan voordat u injecteert.

Stap 3: Zorg voor de juiste positie

Voor de toediening van de injectie onder de huid (subcutaan) moet u of uw kind zitten of liggen. Als u uzelf injecteert, zorg dan dat u comfortabel zit en dat u uw buik kunt zien (zie figuur 8).

Figuur 8

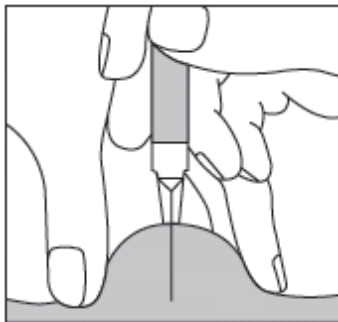
Stap 4:

Neem met één hand een huidplooi tussen uw duim en wijsvinger. Houd met uw andere hand de spuit als een potlood vast. Dit is de injectieplaats.

Stap 5:

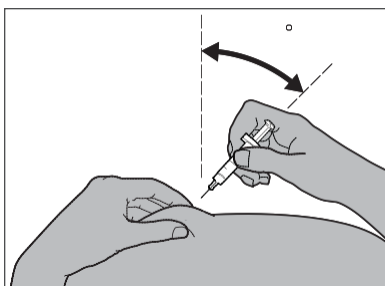
Als u Fragmin bij een andere volwassene of bij uzelf injecteert, houd de spuit dan in een rechte hoek boven de huidplooi (dat wil zeggen verticaal, zoals in de afbeelding, en niet in een hoek). Steek de naald in de huid, zo diep dat de naald helemaal in de huid zit (zie figuur 9).

Figuur 9

Als u Fragmin bij een kind injecteert, duw de naald dan met een snelle, korte beweging helemaal in de huid, in een hoek tussen 45 graden en 90 graden (zie figuur 10).

Figuur 10

Stap 6:

Duw de zuiger in een langzame, gelijkmatige beweging helemaal in de spuit, zodat u de juiste dosis toedient. Blijf in de huidplooi knijpen terwijl u injecteert. Laat daarna de huidplooi los en trek de naald eruit.

Als de injectieplaats een beetje bloedt, druk er dan voorzichtig op. Wrijf niet op de injectieplaats, want daardoor kunt u een blauwe plek krijgen.

Druk gedurende 10 seconden met een wattenbolletje op de injectieplaats. De plaats kan een beetje bloeden. Wrijf niet over de injectieplaats. U kunt een pleister op de injectieplaats plakken.

Stap 7:

Gooi de spuit en de naald weg in een speciaal afvalvat voor scherpe voorwerpen. Bewaar uw afvalvat voor scherpe voorwerpen buiten bereik van andere mensen. Wanneer het afvalvat voor scherpe voorwerpen bijna vol is, gooi het dan weg zoals u verteld is of neem contact op met uw arts of verpleegkundige.

Heeft u te veel van dit medicijn gebruikt?

Neem direct contact op met uw arts. Als er te veel Fragmin is gegeven kan men protamine toedienen. Omdat protamine zelf eveneens een remmend effect heeft op de stolling, mag het uitsluitend in noodgevallen gebruikt worden. Dit heft het effect echter maar gedeeltelijk op. Eén mg protamine remt circa 100 eenheden dalteparine.

Bent u vergeten dit medicijn te gebruiken?

Neem geen dubbele dosis om een vergeten dosis in te halen.

Als u stopt met het gebruik van dit medicijn

Het is belangrijk dat u doorgaat met het injecteren van Fragmin totdat uw arts zegt dat u ermee kunt stoppen. Als u stopt met Fragmin voordat uw arts u dat gezegd heeft, kan de onderliggende conditie waarvoor u Fragmin kreeg verergeren of er kan een nieuw/terugkerend bloedstolsel ontstaan.

Heeft u nog andere vragen over het gebruik van dit medicijn? Neem dan contact op met uw arts of apotheker.

4. Mogelijke bijwerkingen

Zoals elk medicijn kan ook dit medicijn bijwerkingen hebben. Niet iedereen krijgt daarmee te maken.

De bekende bijwerkingen van Fragmin omvatten de volgende, gegroepeerd naar frequentie:

Vaak (kunnen tot 1 op de 10 gebruikers treffen):

Een kleine afname van het aantal bloedplaatjes die echter tijdens de behandeling weer herstelt, verhoging van het kaliumgehalte in het bloed, wat zich soms uit in spierkrampen, diarree, misselijkheid, duizeligheid, hoofdpijn (hyperkaliëmie). Dit kan met name optreden bij patiënten met chronisch nierfalen en diabetes mellitus (zie rubriek 2 – Wanneer moet u extra voorzichtig zijn met dit middel?), bloeding, voorbijgaande verhoging van leverenzymen, onderhuidse bloeding op de injectieplaats, pijn op de injectieplaats.

Soms (kunnen tot 1 op de 100 gebruikers treffen):

Overgevoeligheid.

Zelden (kunnen tot 1 op de 1.000 gebruikers treffen):

Afsterven van de huid, voorbijgaande haaruitval.

Niet bekend (frequentie kan met de beschikbare gegevens niet worden bepaald):

Een ernstige vermindering van het aantal bloedplaatjes, met of zonder problemen met bloedstolling, zeer ernstige allergische reacties (anafylactische reacties), hersenbloedingen zijn gerapporteerd, waarvan enkele met fatale afloop, bloedingen achter het buikvlies zijn gerapporteerd, waarvan enkele met fatale afloop, huiduitslag, bloedingen en bloeduitstortingen in de hersenen of het ruggenmerg.

Het bloedingrisico is afhankelijk van de dosis. De meeste bloedingen zijn mild. Ernstige bloedingen zijn gerapporteerd, enkele met een fatale afloop.

Langdurige behandeling met heparine wordt in verband gebracht met een risico op osteoporose. Hoewel dit niet is geobserveerd met dalteparine kan het risico op osteoporose niet worden uitgesloten.

Kinderen en jongeren tot 18 jaar.

De bijwerkingen bij kinderen zijn naar verwachting dezelfde als bij volwassenen, hoewel er slechts beperkte informatie is over de mogelijke bijwerkingen bij langdurig gebruik bij kinderen.

Het melden van bijwerkingen

Krijgt u last van bijwerkingen, neem dan contact op met uw arts of apotheker. Dit geldt ook voor bijwerkingen die niet in deze bijsluiter staan. U kunt bijwerkingen ook melden via het Nederlands Bijwerkingen Centrum Lareb, website www.lareb.nl. Door bijwerkingen te melden, helpt u ons om meer informatie te krijgen over de veiligheid van dit medicijn.

5. Hoe bewaart u dit medicijn?

Bewaren beneden 25°C. Niet in de koelkast of de vriezer bewaren.

Buiten het zicht en bereik van kinderen houden.

Gebruik dit medicijn niet meer na de uiterste houdbaarheidsdatum. Die is te vinden op de verpakking na het woordje 'EXP'. Daar staat een maand en een jaar. De laatste dag van die maand is de uiterste houdbaarheidsdatum.

Spoel medicijnen niet door de gootsteen of de wc en gooi ze niet in de vuilnisbak. Vraag uw apotheker wat u met medicijnen moet doen die u niet meer gebruikt. Als u medicijnen op de juiste manier afvoert worden ze op een juiste manier vernietigd en komen ze niet in het milieu terecht.

6. Inhoud van de verpakking en overige informatie

Welke stoffen zitten er in dit medicijn?

- De werkzame stof in dit medicijn is dalteparine.
- De andere stoffen in dit medicijn zijn water voor injecties, natriumchloride en zoutzuur/natriumhydroxide (voor pH-aanpassing).

Hoe ziet Fragmin eruit en wat zit er in een verpakking?

Fragmin flacons bevatten 4 ml met 2.500 eenheden dalteparine per ml.

Fragmin 2.500 IE (anti-Xa)/ml is een oplossing voor injectie voor intraveneuze, subcutane of extracorporale toediening van 4 ml met 2.500 IE (anti-Xa)/ml.

Fragmin 2.500 IE (anti-Xa)/ml wordt geleverd in glazen flacons in de volgende hoeveelheid: 10 x 4 ml Fragmin 2.500 IE (anti-Xa)/ml in een kartonnen doos.

Houder van de vergunning voor het in de handel brengen en fabrikant

Registratiehouder

Pfizer bv, Rivium Westlaan 142, 2909 LD Capelle a/d IJssel.

Fabrikant

Pfizer Manufacturing Belgium NV, Rijksweg 12, Puurs-Sint-Amands, 2870, België.

bijsluiter

NLD 25J02

Voor vragen over dit geneesmiddel, bel 0800-MEDINFO (63 34 636).

Fragmin 2.500 IE/ml oplossing voor injectie is in het register ingeschreven onder RVG 129472.

Deze bijsluiter is voor het laatst goedgekeurd in oktober 2025.

NLD 25J02